

**A katolikus egyház zsinatai és nagygyűlései Magyarországon (1790–2010) című,
NK 83799 számú kutatási program záró beszámolója**

Témavezető: Balogh Margit, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

A kutatási program 2010-ben három senior kutatóval (Adriányi Gábor, Beke Margit, Szögi László) és 11 résztvevő kutatóval (Fejérdy András, Gianone András, Gárdonyi Máté, Klestenitz Tibor, Kovács [utóbb névváltozás okán: Damásdi] Zoltán, Lakatos Andor, Miklós Péter, Mózessy Gergely, Nemes Gábor, Tóth Tamás, Tusor Péter) indult. További 7 kutató menet közben kapcsolódott be: Lénár Andor 2011. május 1-jétől, Tamási Zsolt 2012. december 1-jétől, Bakó Balázs, Dénesi Tamás, Laura Claudia Stanciu és Tengely Adrienn 2014. szeptember 15-étől, Zakar Péter 2015. május 1-jétől. Ugyanakkor Rácz Kálmán – aki 2011. május 1-jétől kapcsolódott be a munkába – 2014. március 1-jével kilépett a szlovákiai levéltárak kutathatatlansága és az ebből eredő forráshiány miatt. Végül a vezető kutatóval, Balogh Margittal együtt 22 fős kutatói csapat végezte el a magyar katolikus egyház 1790 és 2010 közötti zsinatainak, valamint a katolikus nagygyűléseinek hiánypótló vizsgálatát.

A pályázati támogatásból két kutatót (Adriányi Gábor tudományos tanácsadóként, Klestenitz Tibort tudományos munkatársként), valamint egy fő kutatási asszisztenst (2010–2011-ben Peres Szilviát, 2012–2015-ben Bárány Zsófiát, 2015–2017-ben Kalotai Noémit, utóbbi két személyt tudományos segédmunkatársi besorolásban) alkalmaztunk. A két kutató bérére 2015. április 30-áig volt fedezet, ezt követően csak Kalotai Noémi illetménye terhelte a projekt költségvetését.

A projekt alapkutatások elvégzését tűzte ki célul a magyarországi katolikus egyház 1790 és 2010 közötti történetének vizsgálatához, mégpedig két fő területen: 1. Az egyházkormányzás legmagasabb szintű fórumainak tekinthető egyháztartományi és egyházmegyei zsinatok, valamint az 1822. évi nemzeti zsinat dokumentumainak feltárása, feldolgozása, kiadása, továbbá az 1945 utáni püspökkari konferenciák jegyzőkönyveinek összegyűjtése. 2. A német mintára 1900 és 1947 között megrendezett katolikus nagygyűléseken elhangzott beszédek hiteles szövegeinek összegyűjtése, feldolgozása, kiadása.

I. Levéltári kutatómunka

Az alapkutatást levéltárakban, ill. könyvtárakban végeztük el, meghatározóan a projekt első négy évében.

Magyarországi iratörzso intézmények:

Levéltári kutatómunkát folytattunk Magyarország *egyházmegyei levéltáraiban* (Prímási Levéltár, Esztergom; Kalocsai Érseki Levéltár; Egri Érseki Levéltár; Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár; Győri Egyházmegyei és Káptalani Levéltár; Pécsi Püspöki és Káptalani Levéltár; Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár; Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár; Váci Püspöki Levéltár) és a releváns *állami közgyűjteményekben* (könyvtárakban és levéltárakban), elsődlegesen a következőkben:

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára,

Budapest Főváros Levéltára (Pesti Szervita Rendház és a Magyar Szervita Rendfőnökség iratai között az 1822-es pozsonyi nemzeti zsinat kézírásos jegyzőkönyve),

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (K szekció [Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Magyar Kancelláriai Levéltár], VKM, Állami Egyházügyi Hivatal iratanyaga, MTI stb.),
Magyar Nemzeti Levéltár megyei levéltárai,
Országos Széchényi Könyvtár (Kézirattár, Kisnyomtatványtár).

Külföldi kutatási helyszínek:

Arhivele Naționale. Direcția Județeană Alba, Mitropolia Română Unită Blaj (Gyulafehérvár)
Archivio Congregatio S. Concilii (Róma),
Archivio Segreto Vaticano (Róma),
Besztercebánya (egyházmegyei levéltár),
Diocèse de Paris – Archives Historiques (Párizs),
Государственный Архив Российской Федерации (Az Orosz Föderáció Állami Levéltára) (Moszkva),
Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár,
Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Gyergyói Gyűjtőlevéltára,
Kassa (egyházmegyei levéltár),
Nagyvárad (latin szert. egyházmegyei levéltár),
Nyitra (egyházmegyei levéltár),
Österreichisches Staatsarchiv – Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Bécs),
Praha Ministerstvo Zahraničných Vecí (Prága)
Rozsnyó (egyházmegyei levéltár),
Ужгородський державний архів (Ungvári Állami Levéltár), beregszászi részleg.

A kutatott fondokat az időszaki beszámolómban részletesen jeleztük, itt ezeket terjedelmi okokból nem ismételjük meg. A történelmi Felvidék egyházmegyei esetében azzal szembesültünk, hogy világi kutatók nem vagy csak alig kapnak kutatási engedélyt (Rácz Kálmán ezért kérte kiléptetését a programból), viszont a program senior kutatója, Adriányi Gábor felszentelt papként igen. Ennek köszönhetően megállapítottuk, hogy az öt felvidéki egyházmegye közül (Esztergomot nem számítva) háromban (Nyitra, Kassa, Szepes) nem tartottak szinódust a vizsgált korszakban. Besztercebányán 1821-ben Makay Antal püspök hívott össze egyházmegyei zsinatot 43 résztvevővel. A rozsnyói egyházmegyében Esterházy László cselekedett hasonlóképp ugyanabban az évben. A vonatkozó iratokat, ahogy a munkácsi görögkatolikus egyházmegyeről Beregszászon feltárt iratokat is, az 1822. évi nemzeti zsinatot bemutató kötet összeállítója, Fejérdy András kutató dolgozta fel. Végeredményként elmondható, hogy a jelenleg elérhető adekvát iratanyagokat itthon és külföldön felkutattuk és rendszereztük. Ujdonságok természetesen még mindig előkerülhetnek, miként például a legutóbbi hónapokig úgy tudtuk, hogy az 1863. évi pécsi egyházmegyei zsinatról nem maradt fenn más, csak a nyomtatott határozatok. A dunaszekesői plébániai irattár ez évi rendezése során viszont Damásdi Zoltán kutatónk megtalálta Pellet Ödön székesfehérvári pap 155 oldalas, eddig teljesen ismeretlen munkáját a zsinatról, amit a nyomtatásra készülő kéziratban hasznosít.

A levéltári alapkutatást a program ötödik évére lényegében befejeztük, ettől kezdve a feladatok fókuszába a már feltárt források rendszerezése, kiválogatása és előkészítése a szakmai követelményeknek megfelelő forráskiadáshoz (jegyzetelés, szakmai és nyelvi lektorálás), valamint a nyomdai kiadás, továbbá az összefoglaló monográfiák megírása került. A forráskiadás során arra törekedtünk, hogy a történetileg releváns dokumentumokból minél több egyházmegyére összeállítsunk egy-egy kötetet (és a forrásokat – az eredeti munkatervhez

képest jócskán kibővítve – nem csoportosítva közöljük). A változást részben a források bősége, részben Erdő Péter bíboros érsek tanácsa ösztönözte, aki még az induláskor vállalta a program szellemi védnökségét.

II. A kutatómunka eredményei (feldolgozások, tanulmányok, könyvek)

Történeti vázlat:

Zsinat a püspök kánoni formák betartásával tartott gyűlése és tanácskozása hit és egyházfegyelmi ügyekben. A történelem folyamán sokféle zsinati típus alakult ki: az ókorban a zsinatok elsősorban krisztológiai (dogmatikus) és liturgikus kérdésekben (például a húsvéti vita) döntöttek, a középkortól kezdve azonban egyházfegyelmi kérdésekben is illetékesek voltak. A legfontosabb zsinatok négy típust képviselnek: az egyetemest (ökumenikust), a nemzetit, a tartományit és az egyházmegyeit. Az OTKA támogatását elnyert programunk az utóbbi három típus kutatását célozta meg az 1790-től 2010-ig terjedő bő kétszáz évet felölelve.

Az állami abszolutizmus kialakulásával, főleg a felvilágosodás idején a zsinatok mindenütt állami felügyelet alá kerültek. Megtartásuk, sőt tanácskozásaik tárgyai is állami engedélytől függtek. Éppen ezért a zsinatok lassan elmaradtak, a püspökök lemondtak róluk. Így volt ez nem csak a német nyelvterületen, hanem Magyarországon is. A Szentszék ezért a püspöknek zsinatok tartása helyett egyházmegyéjük úgynevezett kánoni vizitációját szorgalmazta. Ugyanakkor a Szentszék – a tapasztalatokon okulva – akadályozta a barokk korban a nemzeti és az egyházmegyei zsinatok tartását a tartományi zsinatok kivételével. Ezeket megengedte, mivel már 1588-ban V. Sixtus pápa elrendelte, hogy a tartományi zsinatok döntését jóváhagyás céljából fel kell terjeszteni a római *S. Congregatio Concilii*-hez. Ez azután az iratokat nem csak átvizsgálta, de nem egyszer ki is egészítette vagy egyenesen törölt belőlük.

Magyarországon a jozefinista, majd késő-jozefinista egyházpolitika (II. József, II. Lipót, I. Ferenc 1780–1836 között) állami kontrollja olyan méreteket öltött, hogy amikor állítólagos egyházi visszaélések, botrányok merültek fel, a feljelentő nemhogy magához az egyházhoz, netán a Szentszékhez fordult volna, hanem a Bécsben székelő királyhoz és a kormánytanácshoz. A megvádolt püspök (Somogy Lipót, Szombathely) igazolta magát, de a hazai egyházi bajok leküzdésére nemzeti zsinat tartását javasolta, amit 1822-ben Pozsonyban meg is tartottak. Erre készülvén a legtöbb egyházmegyében szinódusokat, tanácskozásokat vagy papi gyűléseket rendeztek. A magyarországi protestánsok a zsinattal kapcsolatban katolikus támadástól tartottak, aminek teológiai háttere a korabeli protestáns bibliakritika beszivárgása volt a katolikus teológiába. A zsinat így a pártok és a hivatalok keresztüzébe került, amit Rudnay primás egy anonim szerző írásával igyekezett kivédeni. Így is azonban a zsinatot támadás érte, sőt határozatai sohasem léptek hatályba. A zsinat története természetesen nem ismeretlen a magyar történettudomány előtt, a 90 oldal terjedelmű zsinati határozatok latin nyelvű szövegének elemzése és magyar fordítása a program vállalt és teljesített feladata.

Az 1848–1849-es események Magyarországon újra csak egy nemzeti zsinat tartását tették szükségessé. Erre előkészületek is történtek, de a szabadságharc történései a zsinatot elsodorták, csakúgy mint Horváth Mihály kinevezett csanádi püspök, kultuszminiszter 1849-ben tervezett egyetemes egyházi „tanácskozmányát”, amely radikális követelményeivel (például a szerzetesrendek eltörlésével, a káptalanok és a papi nőtlenség megszüntetésével) nemcsak egy új katolikus egyházat hozott volna létre, hanem egy Rómától elszakadt nemzeti egyházat is.

Az 1855-ös osztrák konkordátum (Art. IV.) tartományi és egyházmegyei zsinatok tartását tette lehetővé, amit IX. Pius pápa kétszer is szorgalmazott (1855, 1856). Így jött létre 1858-ban Esztergomban és 1863-ban Kalocsán tartományi gyűlés, illetve tartottak egyházmegyei zsinatot Pécsen (1863), Kalocsán (1869 és 1882 között öt egyházmegyei tanácskozmányt, quasi zsinatokat határozatok nélkül).

Az 1917-ben megjelent egyházi törvénykönyv (*Codex Iuris Canonici*) új fejezetet nyitott az egyházmegyei zsinatok történetében, ugyanis előírta (356–365. can.) azoknak tízévenkénti megtartását. Szükség volt az új törvénykönyv előírásainak a gyakorlatba ültetésére is, így az egész világegyházban lendületet kapott az egyházmegyei zsinatok szervezése. Magyarországon 1920 és 1945 között 14 egyházmegyei zsinatra került sor: kétszer Vácott (1921, 1930), kétszer Veszprémben (1923, 1934), kétszer Székesfehérvárott (1924, 1934), kétszer Egerben (1931, 1942), egyszer Kalocsán (1927), egyszer Győrben (1935), egyszer Pécsen (1936), kétszer Pannonhalmán (1926, 1940), és egyszer Esztergomban (1941). 1945 és 1989 között nem volt lehetőség zsinattartásra, szerepét a püspökkari konferenciák részben pótolták (de azok egyházi jogi értelemben természetesen nem zsinatok).

A rendszerváltozás után kapott ismét lendületet ez az egyházi tanácskozási forma: az 1994 és 1999 között Magyarországon lefolytatott tíz egyházmegyei zsinatot (Esztergom 1994, Szeged-Csanád 1995, Kalocsa-Kecskemét 1995, Vác 1995, Veszprém 1996, Eger 1996, Székesfehérvár 1998, Szombathely 1998, Pécs 1998, Debrecen-Nyíregyháza 1999) a kinyomtatott zsinati könyvek és a sajtóanyag alapján dolgoztuk fel. Nem volt zsinat a Győri Egyházmegyében, az 1993-ban a Veszprémi Egyházmegye déli területén felállított Kaposvári Egyházmegyében, a Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegyében (a hozzá kapcsolt Miskolci Görögkatolikus Apostoli Exarchátussal), és nem volt zsinat a pannonhalmi főapátságban sem. A főapátság ugyan nem folytatott zsinatot, de az egyik plébániája Győrszentivánban – meglehetősen unikális módon – igen. Ezt az ottani plébános, Nyiredy Maurus OSB hosszú előkészítés után hívta össze és vezette le 2001. április 20. és 22. között.

A program keretében megjelent kötetek és az azokban rögzített kutatási eredmények:

A program zárásáig 102 publikáció készült (94-ben az OTKA-támogatás feltüntetve, nyolcnál kimaradt, de ezek tematikája is a kutatási program), ebből 18 önálló kötet. Két tanulmánykötet a Pécsi Hittudományi Főiskolával közösen, egy monográfia a Gondolat Kiadónál jelent meg. 2015-től az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont gondozásában kiadott *Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytár* c. sorozaton belül (szerk.: Fodor Pál) elindítottuk az *Egyháztörténelmi Források* c. alsorozatot (szerk.: Balogh Margit), így egységes küllemben, lektorálva, mutatókkal, angol, illetve német nyelvű összefoglalókkal, fogalommagyarázatokkal, esetenként a hivatkozott kánonok magyar szövegével láttak napvilágot a zsinati dokumentumok, eddig 14 kötet. Végül a *Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések* sorozatban jelent meg a nagygyűlések történetét összefoglaló monográfia. Tétélesen az alábbiak:

1. *A 20. század egyház- és társadalomtörténetének metszéspontjai*. Szerk. Bánkuti Gábor–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár. Pécsi Hittudományi Főiskola, Pécsi Egyháztörténelmi Intézet, Pécs, 2012. 240 oldal. *Series Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis VIII*.

A kötet Pécsi Hittudományi Főiskola Egyháztörténelmi Intézetével közösen 2011 tavaszán rendezett műhelykonferencia anyagát, a zsinatkutatással kapcsolatos első kutatási teendőket is tartalmazza.

2. TAMÁSI Zsolt: *Az 1848-as erdélyi római katolikus egyházmegyei zsinat*. Gondolat, Budapest, 2013. 200 oldal.

A szerző az erdélyi 1848-as egyházmegyei zsinat történetének, a határozatok megfogalmazásának és alkalmazásának elemzésére vállalkozott, mivel a polgári átalakulás megértésében különösen jelentős annak a tervezett, de végül elmaradt nemzeti zsinatnak a munkálata, amelyet a politikai változások között az alsópapság saját terveinek is, a felsőpapság pedig csak az általa javasolt témák tárgyalási keretének tekintett. Míg a magyarországi egyházfők az alsópapsági radikalizmustól való félelem miatt általában csak egyszerű és egyházjogilag semleges tanácskozásokra hívták össze a papságot, addig az erdélyi püspök egyházmegyei zsinatot tartott (amelynek egyházjogi tartalma inkább ugyancsak tanácskozásnak felel meg).

3. *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században*. Szerk. Balogh Margit–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár. Pécsi Hittudományi Főiskola, Pécsi Egyháztörténeti Intézet–MTA BTK, Pécs–Budapest, 2014. 516 oldal. *Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis X*.

A kötet a zsinatkutatásban részt vevő kollégák első műhelytanulmányait tartalmazza, amelyek elhangoztak a Pécsi Hittudományi Főiskola Egyháztörténeti Intézetével közösen 2012. december 6–7-én megrendezett konferencián.

4. BEKE Margit (forrásválogatás, bevezető tanulmány, jegyzetek): *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945–1948 között*. MTA BTK, Budapest, 2015. 605 oldal. *Egyháztörténeti Források 1*.

A kötetben közölt forrásokban a háború utáni politikai rendszerváltozás teljes lenyomata megőrződött. A testület működése során keletkezett jegyzőkönyvek a megbeszélések egész folyamatát felölelik, és elsősorban a résztvevők számára íródtak. A források lelőhelye a Primási Levéltár, ám egyes forráshiányos időszakokat az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárából származó dokumentumokkal egészítettünk ki. Függelékben található különböző kimutatások, körlevél-listák, valamint a dokumentumokban szereplő személyek biográfiai összefoglalói. A megjelentéssel teljesítettük a pályázat püspökkari konferenciákra vonatkozó eredeti vállalását.

5. ADRIÁNYI Gábor (források válogatása, bevezetés, jegyzetek), Bárány Zsófia (kézírásos latin szövegek átírása): *Az 1863. évi kalocsai tartományi zsinat*. MTA BTK, Budapest, 2015. 179 oldal. *Egyháztörténeti Források 2*.

Kunszt József kalocsai érsek – részben IX. Piusz pápa enciklikái, részben az 1855-ös osztrák konkordátum hatására – 1863-ban tartományi zsinatot hívott össze, amely az Osztrák Császárságban Bécs, Esztergom és Prága után a negyedik volt, és az egyetlen ilyen esemény az érsekség újkori történetében. A tartomány területét ekkor a kalocsain kívül az erdélyi, a nagyváradi és a csanádi egyházmegyék alkották. A kötet CD-mellékletben tartalmazza a teljes dekrétum-szöveget.

6. TENGYELY Adrienn (források válogatása, bevezetés, jegyzetek): *Az 1931. és 1942. évi egri egyházmegyei zsinatok*. MTA BTK, 2016. 528 oldal. *Egyháztörténeti Források 3*.

Az 1917-es Codex Iuris Canonici 356. kánonja értelmében a megyéspüspökök tízévente kötelesek voltak egyházmegyei zsinatot tartani. Az Egri főegyházmegyében közel két évszázada nem került sor ilyenre, amikor Szmrecsányi Lajos érsek 1931. július 2–3-ára egyházmegyei zsinatot hirdetett meg. Az előkészítő munkálatok során

az egyházmegye egész papságát bevonva több fórumon is megtárgyaltak minden, az egyházmegye életét érintő kérdést a hitélettől kezdve a vagyonkezelésen át a papság társadalmi tevékenységéig, bár minden témában a döntő szót az egyházjog értelmében az érsek mondta ki. Tizenegy évvel később, 1942. június 16-án ismét egyházmegyei zsinatra került sor Egerben, ennek feladata azonban már nem új statútumok megalkotása, hanem csak a régiek javítása, módosítása és kiegészítése volt az elmúlt évtized társadalmi-vallási-közéleti változásainak megfelelően. A tíz év múlva, 1952-ben esedékes egyházmegyei zsinatot már nem lehetett megtartani, erre csak fél évszázad múltán, 1996-ban kerülhetett ismét sor, de már teljesen megváltozott egyházi és társadalmi viszonyok között.

7. ZAKAR Péter (források válogatása, bevezető tanulmány, jegyzetek): *19–20. századi zsinatok és zsinati előkészületek a Csanádi egyházmegyében*. MTA BTK, Budapest, 2016. 260 oldal. Egyháztörténeti Források 4.

A Csanádi egyházmegyében 1790 után két szinódus megtartására került sor: 1821-ben, illetve 174 évvel később, 1995-ben. 1848-ban a háborús események, míg a két világháború között a nagyméretű területi veszteségek és az egyházmegyei központ újjászervezésének feladatai miatt nem került sor szinódus megtartására. Az 1821-es temesvári szinódus a késői jozefinizmus időszakában ült össze, célja a nemzeti zsinatra való felkészülés, tágabb értelemben a társadalomban terjedő erkölcstelenség és elvallástalanodás megakadályozása volt. Az egyházmegye 1821. évi szinódusának statútumait latinul és magyar fordításban is közöljük. Az 1848-ban megtartott espereskerületi üléseken a papság jelentős része az egyház megreformálása mellett szállt síkra. Az egyházi és a politikai hatalom szétválasztását, a püspökök szabad választását és az egyházmegye alkotmányos kormányzását követelték. 1995-ben a kommunista diktatúra öröksége és az átalakuló társadalmi közeg határozta meg az egyházi gyülekezet tárgyalásait. A Szeged-Csanádi egyházmegyében főként a szentségekre és a világiak pasztorációba történő bevonására összpontosítottak.

8. MÓZESSY Gergely (források válogatása, bevezető tanulmány, jegyzetek): *A Székesfehérvári egyházmegye zsinatai a 20. század első felében*. MTA BTK, Budapest, 2016. 345 oldal. Egyháztörténeti Források 5.

Az 1918 pünkösdjén hatályba lépett Codex Iuris Canonici zsinattartást elrendelő 356. kánonjának Magyarországon elsők között tettek eleget azok az egyházmegyék, amelyek kormányzatát nem terhelte meg a trianoni békekötés után az új határok okozta területi megosztottság: Vác 1921-ben, Veszprém 1923-ban, Székesfehérvár 1924-ben tartotta zsinatát. A három zsinat joganyagának összevetése azt mutatja, hogy a székesfehérvári szabályozás volt a legtömörebb, leghigorúbb megfogalmazású – ám egyszersmind a leggyakorlatiasabb is. A kötet az 1924-es zsinat előkészületeit, jegyzőkönyvét, dekrétumát és utóéletét hiánytalanul tartalmazza, az 1934-es zsinat esetében a dekrétumot csak digitális formában, CD-mellékleten jelentettük meg. A papság ekkor már folyamatként tekintett a zsinatra, és a püspök 1942-ben megkezdte egy újabb zsinat előkészítő munkálatait, de azt a világháború és az azt követő társadalmi változások megghiúsították.

9. GÁRDONYI Máté (összeáll., bevezette és jegyzetelte): *Egyházmegyei zsinatok és tanácskozások Veszprémben*. MTA BTK, Budapest, 2016. 360 oldal. Egyháztörténeti Források 6.

A forrásgyűjtemény a veszprémi püspökség – 1993 óta érsekség – újkori történetéhez

tartozó egyházmegyei zsinatoknak és azokhoz hasonló tanácskozásoknak a Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltárban őrzött iratanyagából közli azokat a hivatalos leveleket, jegyzőkönyveket és határozatokat, amelyek fényt vetnek e gyűlések összehívásának, előkészítésének és lebonyolításának legfontosabb részleteire. Középkori előzmények után Veszprémben csak a 20. században tartottak egyházmegyei zsinatokat. Az 1822. évi pozsonyi nemzeti zsinat előkészítő gyűlését 1821. szeptember 26-án rendezték meg. Az 1848-ban tervezett nemzeti zsinat egyházmegyei előmunkálatai kánonjogi értelemben nem minősültek zsinatnak, mivel azonban az 1848. évi tanácskozásokra mint zsinati előzményre hivatkoztak az 1923-ban tartott szinódus előkészítésekor, továbbá az alsópapságot is bevonták a határozatok előkészítésébe az espereskerületi gyűlések és a delegált tagok révén, történetileg nézve e tanácskozások jelentősége az egyházmegyei zsinatokéval vetekszik. Veszprémben az 1923. évi zsinatot követően 1934-ben, majd több mint hat évtizednyi szünet után 1996-ban rendeztek zsinatot. A forrásválogatás egyik szempontja az volt, hogy nyomon lehessen követni az egyes zsinatok lefolyását az összehívástól a határozatok jogerőre emelkedéséig; a másik érvényesített szempont a megyéspüspök elvárásainak és célkitűzéseinek feltárása lett. A zsinati munkához szorosan kapcsolódnak azok a határozatok, amelyek aztán a püspöki jóváhagyás révén jogerőre emelkedve az egyházmegye működését aprólékosan szabályozó törvényekké váltak, s külön megjelentetve minden plébániára eljutottak. A három zsinat határozatai közül az 1923. évi rendelkezéseket közöltük a kötetben, míg az 1934. évi határozatokat és az 1996. évi zsinati könyvet pedig digitalizált formában, a kötet CD-mellékleteként tettük hozzáférhetővé.

10. KLESTENITZ Tibor (dokumentumok válogatása, jegyzetelése, bevezető tanulmány): *Az országos katolikus nagygyűlések Magyarországon, 1900–1913. Válogatott beszédek és tudósítások.* MTA BTK, Budapest, 2016. 603 oldal. Egyháztörténeti Források 7.

XIII. Leó pápa 1893-ban kiadott *Constanti Hungarorum* kezdetű enciklikájában egyebek mellett arra biztatta a magyar püspöki kart, hogy katolikus nagygyűlések szervezésével tegye élénkebbé az egyházi közéletet. Országos katolikus nagygyűlést – amelyet német mintára szerveztek meg – először 1900-ban tartottak Budapesten. Ezt a dualizmus korában még 11 alkalom követte. Jellemzően a modernitás kihívásaira adott válaszként jöttek létre, azért, hogy a katolikusok a terjedő vallási közömbösséggel és az antiklerikalizmussal szemben erőt demonstráljanak. A „katolikus parlamentek” ülésein a legnevesebb egyházi és világi szónokok mellett átlagemberek is szóhoz jutottak, közösen tárgyalták meg a közélet aktuális eseményeit, és igyekeztek megoldási javaslatokkal szolgálni a kor nagy kérdéseire. A válogatás alapjául szolgáló forrásanyag rendkívül gazdag, de a kutatás eddig alig aknáztta ki.

11. GIANONE András–KLESTENITZ Tibor (dokumentumok válogatása, jegyzetelése, bevezető tanulmány): *Az országos katolikus nagygyűlések Magyarországon, 1920–1932. Válogatott beszédek és tudósítások.* MTA BTK, Budapest, 2016. 453 oldal. Egyháztörténeti Források 8.

A kötet az 1920 és 1932 között tartott országos katolikus nagygyűléseken elhangzott beszédek szövegét tartalmazza. Az 1900-tól rendszeressé váló nagygyűlések a katolikus közélet kiemelkedő eseményének számítottak, ahol a szónokok a kor aktuális kérdéseit tárgyalták. A dualizmus korában a rendezvénysorozatot ellenzéki karakter, a liberális kormányokkal való szembenállás jellemezte, 1920 után viszont az esemény mindig a hivatalos keresztény-nemzeti ideológia jegyében zajlott. A szónokok támogatták az önmagát kereszténynek nevező kormányzat törekvéseit, de

bizonyos kérdésekben – mint a legitimizmus, illetve a protestánsokkal fenntartott viszony ügyében – még így is jól érzékelhetőek a feszültségek. A fórumon igen sokféle kérdés került rendszeresen terítékre, például a trianoni béke revíziója, a szociális kérdés, a sajtóügy, a liberális házasságjog reformja vagy a világiak szerepének alakulása az egyházban. A korszakban megrendezett 11 nagygyűlés beszédei fontos forrásanyagot jelentenek a katolikus egyháztörténet kutatása számára, valamint megmutatják a jelentős egyházi és világi személyiségek véleményét a magyar társadalom és a katolicizmus legfontosabb problémáiról.

12. GIANONE András: (dokumentumok válogatása, jegyzetelése, bevezető tanulmány): *Az országos katolikus nagygyűlések Magyarországon, 1933–1947. Válogatott beszédek és tudósítások.* MTA BTK, Budapest, 2017. 432 oldal. Egyháztörténeti Források 9.

A kötet az 1933 és 1943 között megtartott nyolc katolikus nagygyűlés, valamint az 1947-ben megrendezett Nemzeti Mária Kongresszuson elhangzott legfontosabb beszédek szövegeit tartalmazza, valamint függelékként közli Esty Miklósnak, Serédi Jusztinián hercegprímás bizalmasának a nagygyűlésekről szóló naplójegyzeteit. A téma kapcsán kutatás folyt a Prímási Levéltárban, az Egri Főegyházmegyei Levéltárban és a Veszprémi Érseki Levéltárban, továbbá könyvtári sajtóanyaggyűjtés történt az alábbi időszaki kiadványokból: *Acta Apostolicae Sedis*, *Budapesti Hírlap*, *Görögkatolikus Szemle*, *Katolikus Akció*, *Magyar Katolikus Akció*, *Magyar Kultúra*, *MTI Napi Hírek és Heti Hírek*, *Népszava*, *Néptanítók lapja*, *Nyugat*, *Pesti Hírlap*, *Pesti Napló*, *Színházi Élet*, *Tolnai Világlapja*. A kutató arra törekedett, hogy válogatása hűen tükrözze a magyar katolicizmus vezetőinek álláspontját az 1930-as és 1940-es évek számos nemzeti és egyházi problémájáról, többek között a totális államról, a szociális kérdésekről és a polgári házasságról. Ebben az időszakban a katolikus nagygyűlések nemcsak egy önmagában álló kongresszusnak és tömegrendezvénynek számítottak, hanem a nagygyűléseket 1933-tól rendező *Actio Catholica* munkaéveinek látványos megnyitását is szolgálták.

13. BAKÓ Balázs (forrásválogatás, bevezető tanulmány, jegyzetelés): *A Szombathelyi egyházmegye zsinatai.* MTA BTK, Budapest, 2017. 487 oldal. Egyháztörténeti Források 10.

Az 1777-ben alapított szombathelyi püspökség történetében három egyházmegyei szinódus volt. Az 1821-ben tartott első egyházmegyei gyűlésre az 1822. évi nemzeti zsinatot előkészítő konzultációk részeként került sor: eredményeit – a többi egyházmegye szinódusainak vagy papi gyűléseinek javaslataihoz hasonlóan felhasználták a nemzeti zsinat határozatainak megfogalmazásakor. A kutatás eredményeképp feltárult a nemzeti zsinat kezdeményezésének Szombathelyhez kötődő háttere (egyes dokumentumait latinról magyar nyelvre lefordítva is közöljük). 1821-et követően csak 1927-ben gyűlt össze az egyházmegye papsága a következő zsinatra, amelynek legfontosabb feladata a trianoni béke után megcsonkított egyházmegye kormányzatának és hitéletének reformja és egy új egyházmegyei törvénykönyv megalkotása volt. Bár a *Codex Iuris Canonici* tízévenkénti zsinattartást írt elő, a következő évtizedek nem kedveztek a rendelkezés betartásának. Így csak a rendszerváltás után ülhetett össze megint a zsinat 1998-ban, amikor a jelentősen megváltozott társadalmi környezet és a II. vatikáni zsinat által elindított egyházi reformok miatt ismét elodázhatatlanná vált az egyházmegye megújítása. A kutatás és anyaggyűjtés során célunk volt a fellelhető források minél teljesebb körű összegyűjtése és publikálása. Bár az egyházmegye történetének kutatása kapcsán rövid cikk, vagy egy-egy szakdolgozat már született az 1927. évi egyházmegyei zsinatról, de

teljes körű kutatásra és feldolgozásra nem került még sor, kiváltképp nem mindhárom zsinat vonatkozásában. Az 1998.évi zsinatnak eddig nem volt feldolgozott története és publikált dokumentuma, a kutatás most ezt a hiányt is pótolta.

14. DAMÁSDI Zoltán (forrásválogatás, bevezető tanulmány, jegyzetelés): *Az 1936. évi pécsi egyházmegyei zsinat*. MTA BTK, Budapest, 2017. 406 oldal. Egyháztörténeti Források 11.

A 20. század első felében a „Codex Iuris Canonici” előírásának megfelelően több püspöki és érseki székhely után Pécsen is tartottak egyházmegyei zsinatot, mégpedig 1936-ban. Virág Ferenc pécsi püspök eredetileg a kódex 1918. évi életbe léptetése után tíz évvel szándékozott összehívni a zsinatot, de több felmerült akadály miatt csak nyolc évvel később kerülhetett erre sor, ugyanakkor addigra mindezt jól előkészítetten tehette. Ezt megelőzően, és még a trienti egyetemes zsinat alapján utoljára 1863-ban volt Pécsen egyházmegyei zsinat Girk György püspök alatt. A köztes 73 évben azonban nemcsak az egyházjog, hanem a világ is sokat változott, amire reagálnia kellett Virág püspöknek, útmutatást adnia papjainak és híveinek. Ebben jól felkészült „szakmai stáb” segítette, élén többek között Sipos Istvánnal, a kor neves egyházjogászával, vagy éppen Szőnyi Ottóval, az egyházi műemlékvédelem akkori első emberével. Az alapos előkészületeknek és a zsinati atyáknak köszönhetően tartalmas, 563 paragrafusból álló határozat-gyűjtemény született, amely a papság életével, valamennyi tevékenységével kapcsolatban igyekezett részletes és hasznos útmutatóul szolgálni. Újabb zsinat megtartására ezt követően már nem került sor Virág Ferenc püspöksége alatt. A II. vatikáni zsinat számos zsinati határozat módosítását vagy megszüntetését eredményezte, mégis elmondható, hogy akkor alapjaiban segítette hozzá az egyházmegyet a lelki megújulásban.

15. Laura STANCIU (forrásválogatás, bevezető tanulmány, jegyzetelés): *Az erdélyi görögkatolikus egyház története zsinatai tükrében (1782–1900) / Istoria Bisericii Române Unite din Transilvania prin sinoadele sale (1782-1900)*. DVD-melléklettel. MTA BTK, Budapest, 2017. Egyháztörténeti Források 12.

A legbonyolultabb feladatot az erdélyi görög katolikus egyházmegyékről összeállított kötet jelentette. A kutatást magát a források nyelvi sokszínűsége (óromán, latin, olasz, német, magyar), a kézirat kiadási munkáját a többes fordításokból eredő értelmezési hibák korrigálása nehezítette. Azon forrásokat, amelyek eredetileg latinul vagy németül íródtak, újrafordítottuk – kiküszöbölve ezzel a román, mint közvetítő nyelv okozta hibákat. A görögkatolikus egyház korabeli kifejezéseinek pontos használata folyamatos egyeztetést követelt a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola munkatársaival. A román és a magyar történetírás eltérő felfogása egyes kérdésekről (pl. az erdélyi görögkatolikus papi elit származása, identitása, a magyar katolikus egyházhoz való tartozás, illetve az attól való függetlenség kérdése) ugyancsak komoly szakmai egyeztetéseket igényelt, ezért is készült Adriányi Gábor részéről egy kvázi eligazító, bevezető tanulmány a munkához. A végeredmény egy magyar–román kétnyelvű kötet lett, amely az erdélyi görögkatolikus egyház intézménytörténetét vázolja az 1782–1900 közötti egyházmegyei és egyháztartományi zsinatok, illetve választó szinódusok dokumentumainak segítségével (1782 és 1900 között összesen 19 ilyen esemény volt – e meglepően nagy szám a zsinat fogalmának görögkatolikusok esetében a latin szertartású katolikusokétól eltérő használatából is ered). A kutatás arra törekedett, hogy bemutathatóvá váljon a görögkatolikus zsinati határozatok hatása a társadalom modernizációjára, illetve, hogy kimutathatóvá váljon ezeknek a változásoknak a következménye a románok vallási és etnikai identitás-tudatára. A

kötethez mellékelt DVD-n nemcsak a publikált (és ennek köszönhetően ellenőrizhető) források, hanem több száz oldalnyi publikálatlan dokumentum is megtalálható.

16. ADRIÁNYI Gábor (forrásválogatás, bevezető tanulmány, jegyzetelés): *Esztergomi zsinatok a 19–20. században*. CD-melléklettel. MTA BTK, Budapest, 2017. 216 oldal. Egyháztörténeti Források 13.

XI. Piusz pápa is sürgette az 1849. évi nagy bécsi püspöki értekezlet döntését a zsinatok tartásáról, így Scitovszky János hercegprímás (1849–1866) elhatározta egy tartományi zsinat összehívását. A zsinat 1858. szeptember 19-én 69 személy részvételével nyílt meg és október 3-ig tartott. Legfontosabb határozata az egyházzól szólt, amely lényegében előrevételezte az I. vatikáni zsinat tanítását a pápáról. (Egyes dokumentumokat latinról magyarra fordítva is közlünk.) Scitovszky szándéka az volt, hogy a tartományi zsinat határozatait egyházmegyei zsinaton is átültesse a gyakorlatba. Ezt a zsinatot 1860. július 24–28. napjaiban tarthatta meg, azon 102 személy vett részt és 51 határozatot hozott. Mivel az 1917-ben elkészült Egyházi Törvénykönyv előírta az egyházmegyei zsinatok tartását, ennek Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás (1927–1945) is eleget tett. A tervezett és már előkészített zsinatot azonban 1939-ről 1941-re kellett halasztania. Az 1941. november 11. és 12. napjaiban 97 egyházi személy részvételével tartott újabb egyházmegyei zsinat pontosan követte a Törvénykönyv felépítését és beosztását. A kötet ezen három esztergomi zsinat előkészítését, lefolyását és utóéletét követi nyomon. A határozatok teljes anyaga a csatolt CD-mellékleten olvasható.

17. LÉNÁR Andor (forrásválogatás, bevezető tanulmány, jegyzetelés): *A Váci egyházmegye zsinatai és papi tanácskozásai a 19–20. században*. MTA BTK, Budapest, 2017. Egyháztörténeti Források 14.

A Váci egyházmegye területén 1675 után majd két és fél évszázadon át nem rendeztek egyházmegyei zsinatot. A 19. században széküresedés idején tartott papi tanácskozások ugyanis kánonjogi értelemben nem tekinthetők szinódusnak. A két világháború közötti Magyarországon Hanauer Árpád István váci püspök vállalkozott elsőként arra, hogy az 1917-es Codex Iuris Canonici alapján egyházmegyei zsinatot hívjon össze, ami a húszas években mintául szolgált más egyházmegyék számára is. Szándékát a nehéz történelmi szituációval, a lelkipásztorkodás problémáival, valamint a papság fegyelmének helyreállításával indokolta. A főpásztor 1921-ben, 1930-ban és 1940-ben hívta össze papjait, azonban betegsége a harmadik szinódus megrendezését már nem tette lehetővé. A szocializmus évtizedeit követően újabb egyházmegyei zsinatra csak 1995-ben kerülhetett sor.

18. GIANONE András–KLESTENITZ Tibor: *Katolikus nagygyűlések Magyarországon*. MTA BTK, Budapest, 2017. 458 oldal. Magyar Történelmi Emlékek – Értekezések.

A monográfia feldolgozza és bemutatja a nemzetközi előzményeket, bemutatja az első hazai szervezési kísérleteket, különös tekintettel a Szent László Társulat és a Katolikus Elvbarátok Szövetsége, valamint a katolikus folyóirat-irodalom szerepére. Elemzi az egyházpolitikai küzdelem folyamatait, az 1893–94-es vidéki nagygyűlések, illetve az 1894-es budapesti ünnepélyes tiltakozó gyűlés jelentőségét. Bemutatja a dualizmusban állandósuló nagygyűlések működését, a szervezeti keretek kialakulását és módosulását, és tematikus fejezetekben képet ad a nagygyűlések szónokainak, ill. a szervező Országos Katolikus Szövetségnek a politikai, gazdasági-társadalmi, kulturális és hitéleti törekvéseiről. Feltárja a Horthy-kor viszonyaihoz való

alkalmazkodást, a rendezvénysorozat neobarokk látványossággá való átalakulását, nagy hangsúlyt fektetve a közéleti megnyilvánulásokra, valamint a felekezeti polémiák háttérére. Megvizsgálja, hogy a nagy gazdasági világválság által kiváltott társadalmi feszültségek mennyire hagytak nyomot az eseménysorozat megszokott koreográfiáján. Végül elemzi a „lecsengés” időszakát, valamint az 1947-es impozáns Nemzeti Mária Kongresszust, amely akkor már csak múló epizód lehetett a kor diktatúra irányába szigorodó egyházpolitikai körülményei között.

Érdemes hangsúlyozni, hogy a kötetek elkészülése természetesen a szerzők/szerkesztők érdeme, de szakmai és nyelvi lektorálásuk, a latin szövegek fordítása, az összefoglalók német és angol nyelvű szövegeinek elkészítése, mindezek ellenőrzése, a függelékek, valamint a CD/DVD-melléletek összeállítása és elkészítése – és még számos részfeladat elvégzése – a kutatócsapat egészétől, valamint a megbízási szerződéssel esetenként foglalkoztatott kollégáktól további hozzáadott értéket tételez fel. A kutatói kollektívában művelt program előnye többek között épp ebben igazolódott be.

Kéziratban elkészült munkák és az azokban rögzített kutatási eredmények
(a kéziratokat összeállító kutatók vezetéknevének betűrendjében):

A már publikált 18 kötet mellett további 9, új eredményeket tartalmazó kézirat is elkészült. Önálló kötetként történő kiadásukra – amelyre reálisan 2017. második felében és 2018 folyamán kerülhet sor – újabb pályázással kívánunk fedezetet előteremteni.

1. ADRIÁNYI Gábor: A magyar katolikus egyház zsinatai, 1790–2010. Monográfia. Terjedelem: 9 szerzői ív.

Saját kutatások, a szakirodalom, valamint a kutatási programban készült forrásfeltárások alapján senior kutatónk megírta a 18–20. századi magyarországi zsinatok összefoglaló elemzését. Ebben saját meglátásai mellett sorra vette a többi kutatónk által készített munkák eredményeit és új információit, valamint ismertette az egyes egyházmegyei zsinatok egymásra gyakorolt hatásait is, ezáltal egy nagyobb, országos kontextusba helyezve el azok jelentőségét. A kézirat jegyzeteinek ellenőrzése és kiegészítése maradt hátra, hogy publikálására sor kerülhessen.

2. BALOGH Margit–GÁRDONYI Máté: *A püspöki kar 1966 és 1989 közötti tanácskozásainak dokumentumai*. Dokumentumgyűjtemény kézírata. Terjedelem kb. 20 szerzői ív.

Feltett szándékunk a püspökkari tanácskozások jegyzőkönyveinek teljes feldolgozása. A programban csak az 1945 és 1948 közötti dokumentumok kiadását vállaltuk, az 1949 és 1965 közötti (ugyanezen személyek munkája révén) már megjelent, míg az 1966-tól a rendszerváltásig terjedő időszak iratainak csupán az összegyűjtésére vállalkozhattunk. (Az 1919–1944 közötti jegyzőkönyvek már kiadottak, sőt a 19. századiak is hamarosan napvilágot látnak.) Ugyanis már a pályázat benyújtásakor ismertük és tiszteletben tartottuk a püspöki kar akkori elnökének, Erdő Péter bíboros érsek elutasító véleményét a publikálásra vonatkozóan. A kutatási programban tett vállalásnak eleget tettünk, és részben a hajdani Állami Egyházügyi Hivatal irategyütteséből (MNL OL), részben a különböző egyházmegyei levéltárakból összegyűjtöttük a jelzett periódus releváns püspökkari jegyzőkönyveit, amelyeket le is gépeltettünk, bízván abban, hogy elérkezik majd a közzététel megfelelő pillanata is.

3. DAMÁSDI Zoltán: *Az 1863. évi pécsi egyházmegyei zsinat*. Dokumentumgyűjtemény kézírata. Terjedelem kb. 20 szerzői ív.

Girk György pécsi megyéspüspök (1853–1868) 1863 szeptemberének elejére egyházmegyei zsinatot (*synodus dioeciesana*) hívott össze, amely a török utáni egyházmegye életében a második. Előtte ugyanis 149 évvel, 1714-ben tartottak egyházmegyei zsinatot Pécsett, akkor Nesselrode Ferenc pécsi megyéspüspök vezetésével. 1714 és 1863 között tehát nem volt egyházmegyei szinten zsinat, de tartományi szinten igen, melyben a pécsi egyházmegye is érintett volt: ez az 1858. évi esztergomi tartományi zsinat (*concilium provinciae Strigoniensis*). Ezen hivatalból Girk György is részt vett, hiszen akkoriban a pécsi püspökség az esztergomi érsekség alá tartozott egyházközigazgatásilag.

A kötet a pécsi egyházmegyei zsinat elérhető alapidokumentumait gyűjti össze, a latin nyelvű határozatokat magyar fordításban is tartalmazza. Eredménye s egyben újdonsága, hogy bilingvis kiadás lesz. A várhatóan több mint 300 oldalas kötet két fő részre tagolódik, az eredeti latin nyelvű verzióra (zsinati akták, zsinati határozatok, függelék) és a magyar nyelvű fordításra (zsinati akták, zsinati határozatok, függelék). A kötet legfőbb érdeme, hogy a 19. századi egyházi szöveg magyar fordításban is olvasható lesz. Ezt egészíti ki egy bevezető tanulmány, valamint a források végén a melléklet (képek, források és szakirodalom, fogalomtár, rövidítésjegyzék, személynévmutató, földrajzinév-mutató), és mindezek előtt maga a források szakszerű jegyzetelése.

4. DÉNESI Tamás: *A pannonhalmi egyházmegyei zsinatok dokumentumai*. Dokumentumgyűjtemény kézírata. Terjedelem kb. 12 szerzői ív.

A pannonhalmi egyházmegye (ma területi apátság) történetéről eddig nagyon keveset írtak, hiszen a rendtörténetírás érdeklődése más témák felé irányult: az apátságok és bencés iskolák intézménytörténetével, a monostori élettel, Pannonhalma és más apátságok kiváltságaival, birtok- és gazdaságtörténetével, a nagy számban megmaradt középkori oklevelek által megfogalmazható történeti problémákkal foglalkoztak. A pannonhalmi egyházmegye zsinati dokumentumainak feltárása viszont ráirányította a figyelmet a monasztikus szerzetesrend lelkipásztori feladatvállalására, hiszen a pannonhalmi apátság kiváltságai a kezdetektől lehetővé tették a rend által vezetett plébániák létesítését. A bencés rend a pannonhalmi egyházmegyével, a más apátságok plébániáival és a pasztorációval kapcsolatos kérdéseket évszázadokon át a rendi káptalanokon vitatta meg. Így volt ez egészen az 1920-as évekig, amikor az új egyházi törvénykönyv megjelenése miatt fontosnak tartották egyházmegyei zsinat tartását, amelyet a korábbi szokásnak megfelelően a rendi nagykáptalannal egy időben, de attól elkülönítve tartottak. Eddig – az egyházmegyei törvénykönyv megalkotása miatt – csupán az 1940-es pannonhalmi egyházmegyei zsinatról tudott a történetírás, de magával a zsinattal csak említés szintjén találkozhatott az érdeklődő. A zsinattal kapcsolatos források feltárásával mélyebb ismereteket tudunk nyújtani a zsinat létrejöttével, lefolyásával és eredményeivel kapcsolatban. *Teljesen új eredmény az 1926-os pannonhalmi zsinat létének feltárása*. A rendi nagykáptalannal egy időben tartott zsinat eddig elkerülte a történetírás figyelmét, hiszen eleve keveset írtak a két világháború közötti pannonhalmi egyházmegyéről, másrészt ekkor csupán határozatokat fogalmaztak meg, nem született egyházmegyei törvénykönyv. A készülő kötet mellett a témában külön publikáció nem íródott. Az 1920-as, 1930-as és 1940-es évek bencés rendi forrásainak átvizsgálása azonban ráirányította a figyelmet több olyan témára, amelynek kidolgozására a közeljövőben sor kerülhet: a rendi

(monasztikus) reform kérdése, a laikus testvérek intézményének újbóli bevezetése, illetve az oblátus-intézmény története.

5. FEJÉRDY András: *Az 1822. évi nemzeti zsinat*. Dokumentumgyűjtemény. Kiadása 2017-ben az NKA-hoz benyújtott pályázatból. Terjedelem: kb. 42 szerzői ív.

Az 1822. szeptember 8. és október 16. között Pozsonyban tartott magyar nemzeti zsinatról monografikus feldolgozás még nem készült. A megjelenés előtt álló kötet széles forrásbázisra, valamint a korábbi szakirodalom eredményeire alapozva, a nemzeti zsinatok tágabb kontextusába illesztve átfogóan mutatja be az utolsó magyar nemzeti zsinat történetét. Tisztázza a nemzeti zsinat fogalmát, áttekinti annak európai és magyarországi történetét és az 1822. évi nemzeti zsinat historiográfiáját és forrásait. Nyomon követi, milyen előzmények nyomán fogalmazódott meg a nemzeti zsinat összehívásának igénye, hogyan sikerült a nemzeti zsinat tárgyalási szabadságát biztosítani, és miként került sor a zsinaton megtárgyalandó napirendi pontok összeállítására. Feltárja ezen túl a nemzeti zsinat helyszínének kiválasztása, illetve időpontja és időtartama meghatározása során figyelembe vett különböző szempontokat, és összefoglalja a nemzeti zsinatot megelőző egyházmegyei zsinatok és konzultációk történetét, illetve a Szentszék zsinattal kapcsolatos álláspontját az előkészületek időszakában.

A zsinat lefolyásának elemzése során számba veszi, kik voltak a zsinat résztvevői, és melyek voltak a zsinati munka főbb állomásai, majd a zsinati dekrétumok végső szövegéből kiindulva mutatja be az egyes határozatok keletkezéstörténetét, a tárgyalta kérdések során lefolytatott vitákat és a zsinat napirendjén szereplő nyolc pontban hozott döntések eredményeit. Végül nyomon követi a zsinat utóéletét: bemutatja, hogyan alakult a Szentszék zsinatról alkotott felfogása, felvázolja továbbá a zsinat határozatok jóváhagyását illető uralkodói döntés meghozatalának folyamatát, melynek eredményeként I. Ferenc nem járult hozzá a dekrétumok változtatás nélküli közzétételéhez. Külön figyelmet szentel annak, milyen tartalmi változtatásokat látott a bécsi udvar szükségesnek ahhoz, hogy a zsinati határozatok publikálását engedélyezzék. A kötet egyúttal tartalmazza a zsinati határozatok szövegének jegyzetelt, kétnyelvű kiadását, valamint a zsinat előkészítésére és utóéletére vonatkozó legfontosabb források eredeti nyelvű, regesztákkal és jegyzetekkel ellátott szövegét. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy e kézirat először tartalmazza, illetve a forráskötetben először jelenik meg teljes terjedelemben (ráadásul bilinguis formában) a zsinati határozatok szövege!

A zsinat forrásainak feldolgozása a teljes kutatási programon átívelt, a feltárt levéltárak sora Esztergomtól Rómáig, Kassától Besztercebányáig terjednek. Fontos kutatási eredmény, hogy új forráscsoportokat sikerült a vizsgálatba bevonni. A Prímási Levéltárban (Esztergom) sikerült megtalálni a zsinat plenáris üléseinek korábban is keresett, de nem talált jegyzőkönyvét. A szentszéki levéltárakból pedig néhány olyan fontos irat került elő, amelyek egészen új megvilágításba helyezik Róma zsinattal szemben elfoglalt álláspontjának alakulását.

6. LAKATOS Andor (főszerk., összeáll.)–LAKATOS Adél–SARNYAI Csaba Máté–TÓTH Tamás: *Egyházmegyei zsinatok, papi tanácskozások Kalocsán a 18–20. században*. Dokumentumgyűjtemény. Terjedelem: kb. 30 szerzői ív.

Lakatos Andor, a program résztvevő kutatója elkészítette az „Egyházmegyei tanácskozmányok és statútumok Haynald érsek korában 1869–1882” címmel az elemző tanulmányát, valamint összegyűjtötte az idetartozó forrásokat. A kötethez

azonban kibővítette a kéziratot: Tóth Tamás (ugyancsak a program kutatója) a 18. századi előzményeket (1738, 1763), illetve az 1822. évi nemzeti zsinat előkészületeit foglalja össze, két külső szakértő pedig (Sarnyai Csaba Máté és Lakatos Adél) az 1848-as kalocsa-bácsi egyházmegyei tanácskozmánnyal, illetve az 1928. évi egyházmegyei zsinattal foglalkozik.

7. NEMES Gábor: *A győri egyházmegye zsinata 1935-ben*. Dokumentumgyűjtemény kézírata. Terjedelme kb. 13 szerzői ív.

A győri egyházmegye első zsinatai a 15. századra adathatóak, melyeket a konciliarizmus eszméje, a konstanzi (1414–1418) és bázeli (1431–1449) zsinat szelleme hívott életre. Molnári Kelemen győri püspök 1438-ban tartott zsinatot, Salánki Ágoston püspöknél pedig annak elhalasztásáról találunk számos oklevelet az 1456–1458-as évekből. A következő egyházmegyei zsinatot szintén egy nagy egyetemes *concilium* hívta életre: a trienti zsinatról (1545–1563) hazatérve 1579-ben Draskovich György győri püspök Szombathelyre hívta egyházmegyéje papságát, hogy a *Concilium Tridentinum* rendelkezéseit kihirdethesse és megvitathassa. Ezután több mint 350 évet kellett várni, hogy Győr megyés főpásztora egyházmegyei zsinatot hívjon össze és csaknem 500-at, hogy Győrben újra zsinatra gyűljön össze az egyházmegyei papság. Az eltelt több zsinat nélküli évszázad oka még további kutatásokra vár, de annyi bizonyos, hogy ennek oka a nemzeti és az esztergomi tartományi zsinatok voltak, másrészt pedig ezt az egyes püspökök személyisége is okozhatta.

1933. december 14-én Breyer István (1933–1940) lett Fetser Antal (1914–1933) utódja a győri püspöki székhelyben. Székfoglalása után alig egy hónappal, 1934. február 5-én körlevelében rendelt el *canonica visitatiót*, hogy jobban képbe kerüljön az egyházmegye állapotát illetően. A trianoni békével megkisebbitett egyházmegye főesperesi és esperesi kerületeinek átszervezése volt az első legégetőbb feladat. Az első tervezetet Pokorny Miklós püspöki irodaigazgató készítette még a zsinat kihirdetése előtt, 1934. októberében, s a tervezet vitája végül is a zsinati előkészületekkel együtt zajlott le. A zsinat szervezésének előkészületei 1934. november 20-án kezdődtek a Püspökvárban, Breyer püspök Grósz József segédpüspököt, Bedy Vince nagyprépostot, Mohl Adolf, Ragats Rezső és Somogyi Antal kanonokokat, Saly László szemináriumi rektort, Kövér Lajos egyházmegyei tanfelügyelőt, Pokorny Miklós püspöki irodaigazgatót és Jankovics József püspöki titkárt hívta megbeszélésre. Az előkészületek során Breyer püspök egyházmegyén kívüli klerikusokat is bevont, akik nagyrészt esztergomi kúriai szolgálatából ismert. A zsinat összehívásáról az 1935. évi első körlevelében tájékoztatta az egyházmegye papságát, majd ezt követően kiküldte a zsinati határozatok tervezeteit. A papság észrevételeiket egyrészt a visszaküldendő tervezetekre vezethette rá, másrészt megvitatták őket a soron következő tavaszi esperesi koronákon. A koronák jegyzőkönyvei nemcsak az egyházmegye és a klérus mindennapjaiba engednek betekintést, de fontos adalékokat tartalmaznak a papság gondolkodásmódjáról.

A zsinatot 1935. évi augusztus hó 27–29. napjain tartották. Széleskörű előzetes egyeztetéseknek köszönhetően a zsinat három napja alatt komoly vita már nem bontakozott ki. A zsinat jól illeszkedik az 1917-es Corpus Iuris Canonici után megszorított magyarországi zsinatok sorába. Itt is az esperesi kerületek újraszabása, az egyre modernizálódó élet által elvárt kihívásokra való reagálás volt a célkitűzés. A zsinat emellett megteremtette az egyházmegye papságának összetartozás-érzését, és –

ha korlátozottan is – a vidéki papság is véleményt formálhatott mindennapi problémájáról, s sokszor jó megoldási javaslattal is szolgáltak a szinódus számára.

8. TAMÁSI Zsolt: *Az erdélyi római katolikus egyházmegye 1913. évi zsinata. Dokumentumgyűjtemény.* Terjedelem: 10 szerzői ív.

Az erdélyi római katolikus egyház a többszöri 19. századi próbálkozások ellenére egyházz jogilag egyértelműen érvényes egyházmegyei zsinatot csak 1913-ban tartott, amelynek munkálatait gróf Majláth Gusztáv Károly püspöksége első felének legjelentősebb eredményének tekinthetjük. Ezen zsinat előtt, közel egy évszázadig az 1822-es egyházmegyei Statuta határozatait hasznosították. 1848-ban egy újabb Statuta szerkesztése – a kísérletek ellenére – elmaradt. 1869-ben a papi, konzultatív gyűlésen a megyéspüspök aktuális kérdéskörök mentén röviden tárgyalt a papságával, viszont az érdemi, hatályba is lépő rendelkezések formája a zsinattól és a papi gyűlésektől független püspöki körlevelekben azonosítható be. Ezek a püspöki körlevelek együtt az 1822. évi Statuta revideált határozataival képezték az 1913-as egyházmegyei zsinati munkálatok és ezáltal a határozatok alapját is. Az egyházmegyei zsinati határozatok kiemelt témakörei – szemináriumok, plébánosok és káplánok, főesperesek, hitoktatás és prédikációk, istentiszteleti rend és egyházi temetések, társulatok, sajtó, kántortanítók, sekrestyések – mellett a zsinati Statuta a korábbi püspöki körleveleket is közölve egy jóval átfogóbb törvénykezést képviselt, mint a szorosan vett zsinati határozatok, amelyeket a zsinati Statuta három nagy csoportban tárgyal: „személyek”, „szentségek” és „lelkek kormányzása”. Éppen ezért a kötet is ebben a csoportosításban ismerteti azokat a visszatérő témákat, amelyek a 19. században folyamatosan jelentkeztek. Ugyanakkor ezeknek a kiemelt témaköröknek az esetében indokolt volt egy távlati kitekintéssel nyomon követni a püspöki körlevelek tükrében a 20. századi változásokat. Ebből a megfontolásból az 1913-as egyházmegyei zsinaton hozott határozatok sorrendjét követve a bevezető tanulmányban a kérdéskörrel kapcsolatos korábbi és későbbi helyzet bemutatása mellett utalás történik a mellékletben teljes terjedelmében fordításban közölt 1913-as Statuta vonatkozó részeire is. A latin nyelven íródott határozatokat Kalotai Noémi fordította le magyarra.

9. TAMÁSI Zsolt: *Az 1848-as és 1849-es magyar nemzeti zsinatok előkészítése. Nemzeti zsinati és közgyűlési tervezetek.* Monográfia. Terjedelem: 11 szerzői ív.

Erdélyben az érseki levéltárban a magyarországi zsinati tervek mellett az megőrződtek az esperesi kerületek beadványai, az előkészítő bizottságok jegyzőkönyvei, illetve a végleges jegyzőkönyv alapját képező zsinati munkálatokon vezetett jegyzőkönyvek nyers formái is, ami kiváló lehetőséget adott az egyházmegyei zsinat teljes történetének forráskritikai feldolgozására, valamint a 2013-ban megjelent munka érdemi továbbgondolására. Az erdélyi esperesi gyűjtőlevéltárakban az espereskerületi javaslatokat rögzítő papi tanácskozások külön jegyzőkönyvei még arra is lehetőséget adnak, hogy régióként behatárolhatóvá váljanak azok a helyi szükségletek és meglátások, amelyek a tényleges munkálatok során jelentkeztek.

III. Konferenciaszervezés, fontosabb előadások a program kutatói részéről

Haza konferenciák:

1–6. A Pécsi Hittudományi Főiskola Egyháztörténeti Intézetével közösen 2011 tavaszán – a tervezett 2012-es időponthoz képest előbb teljesítve – műhelykonferenciát szerveztünk.

A programban részt vevő kutatók közül előadók voltak:

ADRIÁNYI Gábor: Mivel járult hozzá a katolikus egyház egyetemes történetének a feltáráshoz a magyar és a német egyháztörténet-írás? Magyar teendők.

BALOGH Margit: Vannak-e még fehér foltok az egyháztörténet-írásban?

GÁRDONYI Máté: Bevezető előadás.

GIANONE András: Az Actio Catholica a Pécsi Egyházmegyében a püspöki körlevelek tükrében.

KLESTENITZ Tibor: A magyar katolikus klérus és a tömegsajtó kihívásai a 20. század első harmadában.

LAKATOS Andor: Az egyházmegyei sematizmusok, körlevelek használatának lehetőségeiről.

7. MÓZESSY Gergely: Az újkori Székesfehérvár első felsőoktatási intézete.

Kodolányi János Főiskola – Székesfehérvár Városi Levéltár, Székesfehérvár, 2011. május 11.

8. MÓZESSY Gergely: Morva apa + német anya = magyar nemzetvédő?

Kodolányi János Főiskola szabadegyeteme, Székesfehérvár, 2011. november 9.

9. MÓZESSY Gergely: Prohászka Ottokár.

ELTE BTK, Budapest, 2011. november 15.

10. KLESTENITZ Tibor: Prohászka Ottokár nagygyűlései beszédei.

Központi Szeminárium, Budapest, 2012. március 31.

11. KLESTENITZ Tibor: Gerely József karrierje – falak és választóvonalak a katolikus nagygyűlések „szürke eminenciásának” életében.

Falak és választóvonalak a történelemben, Nyíregyházi Főiskola, 2012. november 30.

12–26. *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században* címmel 2012. december 6–7-én a Pécsi Hittudományi Főiskola Egyháztörténeti Intézetével közösen megrendezett konferencia.

A programban részt vevő kutatók közül előadók voltak:

ADRIÁNYI Gábor: A római katolikus egyház zsinatai.

BALOGH Margit: Kalocsai érsekek a magyar katolikus püspöki kar élén 1949 és 1976 között.

BEKE Margit: Püspöki tanácskozások Magyarországon.

DAMÁSDI Zoltán: Az 1936. évi pécsi egyházmegyei zsinat.

FEJÉRDY András: Az 1822. évi magyar nemzeti zsinat és az Apostoli Szentszék.

GÁRDONYI Máté: A veszprémi egyházmegye 1923. évi zsinata.

GIANONE András: Hagyomány és megújulás a XXIV. Országos Katolikus nagygyűlésen.

KLESTENITZ Tibor: Szalonygyűlések vagy őszi hadgyakorlatok?

LAKATOS Andor: Egyházmegyei zsinatok (szinódusok, konferenciák, tanácskozmányok) az újkori Kalocsai-Bácsi főegyházmegyében.

LÉNÁR Andor: Váci egyházmegyei zsinatok Hanauer Árpád István püspöksége alatt (1919–1942).

MÓZESSY Gergely: Az 1924-es, első székesfehérvári egyházmegyei zsinat.

SZÖGI László: A katolikus nagygyűlések Magyarországon.

TAMÁSI Zsolt: Egyházmegyei zsinatok Erdélyben a 19. században.
TÓTH Tamás: Az 1763-as kalocsai zsinat.
TUSOR Péter: Nemzeti zsinat, 1648.

A műhelykonferencia az OTKA-pályázat egyik alapvállalása volt, az eredeti elképzelést nemzetközi rangúvá emeltük azzal, hogy vendégünk volt Hermann-Joseph Scheidgen, az Universität Bonn egyetemi tanára, továbbá Klaus Schatz (Philosophisch-Theologische Hochschule, Sankt Georgen) Die Missionen auf dem I. Vatikanum c. tanulmányával járult hozzá kutatómunkánkhoz. A konferencia anyaga a konferenciáéval egyező címmel tanulmánykötetben is megjelent.

27. GIANONE András: A katolikus egyház Magyarországon a két világháború között.
Együtt az úton, PPKE Hittudományi Kar, 2013. február 21.
28. MÓZESSY Gergely: A Prohászka-cenzúrák történetének áttekintése.
Prohászka-konferencia, Budapest, 2013. április 2.
29. MÓZESSY Gergely: Prohászka Ottokár katolikus nagygyűlési beszédei.
Vasútvidéki emléktemplom, Székesfehérvár, 2013. október 10.
30. NEMES Gábor: A győri egyházmegyei zsinat, 1935.
XVI. Győri Levéltári Napok, 2013. október 17.
31. LAKATOS Andor: Zsinatok az újkori Kalocsa-Bácsi Főegyházmegyében.
Kalocsa, 2013. november 15.
32. KLESTENITZ Tibor: A katolikus nagygyűlések mint médiaesemények a dualizmus korában.
MTA BTK, Budapest, 2013. december 3.
33. MÓZESSY Gergely: Prohászka Ottokár egyházkormányzatának sajátosságai.
Hittudományi Főiskola, Győr, 2014. március 26.
34. MÓZESSY Gergely: Prohászka, a jogalkotó. A papi élet és fegyelem szabályozása az 1924. évi egyházmegyei zsinaton.
Központi Szeminárium, Budapest, 2014. április 2.
35. KLESTENITZ Tibor: Prohászka Ottokár szereplése a katolikus nagygyűlések kísérőrendezvényein.
Központi Szeminárium, Budapest, 2014. április 2.
36. GIANONE András: Az Actio Catholica az egri főegyházmegyei körlevelek tükrében.
Fejezetek az ezeréves Egri Egyházmegye történetéből, Eger, 2015. május 7.
37. GIANONE András: Az Actio Catholica a veszprémi egyházmegyében Czapik Gyula püspöksége idején.
A háborús évek. A veszprémi egyházmegye a második világháborúban. Veszprém, 2015. augusztus 26.

38–41. Legújabb kutatások az Egri Egyházmegye történetéből c. konferencián a program résztvevő kutatói közül előadott ADRIÁNYI Gábor (Az 1850-es esztergomi püspökkari konferencia), KLESTENITZ Tibor (Az egri katolikus sajtó), MÓZESSY Gergely (Egy elfeledett vértanú, Bozsok Pál egri egyházmegyesi pap emlékére), TENGYELY Adrienn (A hitbuzgalmi társulatok az egri egyházmegyében az 1930-as években).

Eger, 2016. május 5.

42. Egyháztörténeiszek 3. országos találkozója c. rendezvény megszervezése az OTKA-program kutatói részéről, többen előadást is tartottak. Ugyanitt TENGYELY Adrienn: Az 1931. és 1942. évi egri egyházmegyei zsinatok c. könyvét bemutatta Zombori István. A teljes program [itt](http://videotorium.hu/hu/events/details/2090,Egyhaztorteneszek%203.%20orszagos%20talalkozoja) tekinthető meg:

[http://videotorium.hu/hu/events/details/2090,Egyhaztorteneszek 3. orszagos talalkozoja](http://videotorium.hu/hu/events/details/2090,Egyhaztorteneszek%203.%20orszagos%20talalkozoja)

Murga, 2016. június 8–9.

43. Az 1931. és 1942. évi egri egyházmegyei zsinatok. Tengely Adrienn könyvének bemutatása (ADRIÁNYI Gábor, BALOGH Margit).

Egri Főegyházmegyei Levéltár, 2016. október 5.

44. MÓZESSY Gergely: A székesfehérvári egyházmegye kormányzata az 1950-es években.

1956 a Közép-Dunántúlon c. konferencia, Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Megyei Levéltára, 2016. november 9.

45. MÓZESSY Gergely: A székesfehérvári püspöki hivatal az 1956-os eseményeket követően.

Országos Levéltári Nap, Budapest, 2016. november 22.

46. MÓZESSY Gergely: Az 1957. évi 22. törvényerejű rendelt az egyházkormányzatban.

Országos Levéltári Nap, Budapest, 2016. november 22.

47. MÓZESSY Gergely: Szent Benedek fiai a székesfehérvári egyházmegyében.

Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején, ÁBTL, Budapest, 2017. március 24.

48–50. Az Állami Egyházügyi Hivatal története, működése és megnyilvánulásai c. konferencián (Mátraverebély-Szentkút, 2017. április 5–6.) három kutatónk – BALOGH Margit, GÁRDONYI Máté és MÓZESSY Gergely – tartott előadást.

Nemzetközi konferenciák:

1. BALOGH Margit: Emlékirat és történelem.

Hungarológiai konferencia, Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.

2–4. Societas Internationalis Historiae Conciliorum Investigandae, Mission und Evangelisierung als Thema von Synoden und Konzilien. Interdisziplinäres Symposium an der Universität Freiburg. 2012. szeptember 13–15. A konferencián előadott ADRIÁNYI Gábor (Die Mitarbeit des Dogmatikers Clemens Schrader SJ an der Provinzialsynode zu Kalocsa 1863.), KLESTENITZ Tibor (Diözesansynoden in den 1920-er Jahren in Ungarn) és LÉNÁR Andor (Das Programm der Evangelisierung der vier Diözesansynoden von Vác im 20. Jahrhundert).

5. BALOGH Margit: Szentszéki képviseltek a szovjet hatalmi zónában, 1944–1950. Állam és egyház kapcsolata Kelet-Közép-Európában 1945 és 1989 között – intézmények és módszerek. Nagyvárad, 2012. október 18–20.
6. KLESTENITZ Tibor: Római és görög katolikus társadalmi törekvések a 19–20. század fordulóján Magyarországon. Emlékkonferencia Firczák Gyula munkácsi püspök elhunytának 100. évfordulóján, II. Rákóczi Ferenc Főiskola, Beregszász, 2012. november 22.
7. TÓTH Tamás: Archivi pubblici e fondi ecclesiastici. Il caso dell'Ungheria. Nemzetközi levéltáros konferencia, Róma–Sassone, 2013. május.
8. BALOGH Margit: A népi demokráciák szovjet befolyásolása. Egyháztörténeti konferencia, Bécs, 2013. október 15–16.
- 9–10. Az egyház hatalma – a hatalom egyháza. A közép-kelet-európai egyházi vezetők felfogása az állam–egyház kapcsolatáról 1945 és 1989 között c. konferencián két kutatónk – Balogh Margit és Gárdonyi Máté – tartott előadást. Nagyvárad, 2013. november 14–15.
- 11–13. Katolicitás és etnocentrizmus az egyházban – *Catolicitate si etnocentrism in Biserica*. V. Nemzetközi Tudományos Teológiai Konferencia, Babes-Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológiai Kar, Gyulafehérvár, 2014. március 28–29. A konferencián előadott BALOGH Margit (A római katolikus egyház és Márton Áron a brit és orosz forrásokban), KLESTENITZ Tibor (Az újrakezdés reménye. A katolikus újságírás helyzete Magyarországon, 1945–1990), Tamási Zsolt (Az 1848-as magyarországi nemzeti zsinat előmunkálatai).
14. BALOGH Margit: *Out into God's sweet air: Church Policy and the Catholic Church in the Soviet sphere of influence (1945–1948)*. Canadian Congress of the Humanities and Social Sciences, Brock University, St. Catharines, 2014. május 24–30.
- 15–21. Konzil und Fürst címmel a Gesellschaft für Konzilienforschung vándorkonferenciáján (Bécs, 2014. szeptember 20.) a magyarországi zsinatkutatás hét német nyelvű előadással – Adriányi Gábor, Balogh Margit, Bárány Zsófia, Fejérdy András, Klestenitz Tibor, Lénár Andor, Tóth Tamás – mutatkozott be (négy előadás nyomtatásban is megjelent, felsorolásuk a publikációs listában).
- 22–23. Historiográfiai mérleg és az egyháztörténeti kutatások új irányai. Posticum Egyháztörténeti és Társadalomtudományi Intézet, Nagyvárad, 2015. október 29–31. A rendezvényen előadott BALOGH Margit (A zsinatkutatás múltja és jelene) és GÁRDONYI Máté (Bevezető előadás + Adriányi Gábor: Az 1863. évi kalocsai tartományi zsinat című könyvének bemutatása).

A fentiekben részletezett, nem hiánytalan lista kutatóink 73 konferenciaszereplését igazolja, amelyeknek 31%-a nemzetközi rendezvényhez kötődik. Ezek sorában kiemelkedő a nemzetközi zsinatkutatás legrangosabb fóruma, az augsburgi székhelyű Gesellschaft für Konzilienforschung meghívása a *Konzil und Fürst* c. vándorkonferenciájára (Bécs, 2014.

szept. 20.), amelyen a program egészét bemutathattuk. A részvétel egyik hozadéka lett a publikálási lehetőség az *Annuario Historiae Conciliorum* című folyóiratban.

IV. Hasznosulás

1. A résztvevő kutatók közül többen a program keretében végzett témával eredménnyel pályáztak különböző ösztöndíjakra. Így Klestenitz Tibor és Tamási Zsolt Magyar Zoltán Posztdoktori Ösztöndíjat, Gianone András Bolyai János Kutatói Ösztöndíjat, Klestenitz Tibor MTA posztdoktori ösztöndíjat, Gianone András „Kutató tanár” minősítést nyert.
2. Hasznosítás a felsőoktatásban: Klestenitz Tibor Az ELTE BTK-n, Fejérdy András a PPKE-en, Gárdonyi Máté a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskolán szentel szemináriumi órákat a zsinatkutatási eredményeknek. Ennek köszönhetően eseti jelleggel egyetemi hallgatókat is bevonhattunk a kutatásba.
3. A Pécsi Tudományegyetemen a katolikus nagygyűlésekről írt disszertációjával 2015-ben summa cum laude védett Csibi Norbert, a munka során folyamatosan konzultált a program e témában illetékes kutatóival (Gianone Andrással, Klestenitz Tiborral és Szögi Lászlóval).
4. A forráskiadások meglehetősen gyorsan bekerültek a szakmai vérkeringésbe, ezt a gyarapodó idézettség és a szórványos médiavisszhang igazolja.
5. Köbel Szilvia tollából elismerő recenzió jelent meg a *Magyar Jog* c. folyóiratban (2016/5. sz. pp. 317–320.) a *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században* című tanulmánykötetről. Gianone András pedig Beke Margit püspökkari tanácskozásról készült kötetét recenzálta a *Századokban*.
6. Hodász András a PMI növendéke, esztergom-budapesti főegyházmegyés pap, Tóth Tamás kutatónk javaslatára 2016-ban az 1848-as tervezett nemzeti zsinat és püspöki kinevezések témájából írta olasz nyelven a licenciamunkáját Rómában. Ehhez rendelkezésére bocsátottuk a vonatkozó összegyűjtött anyagot.
7. Fejérdy András az 1822. évi nemzeti zsinatról készített munkát nyújtotta be habilitációs dolgozatként a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre.
8. A program senior kutatóját, Adriányi Gábort a Magyar Tudományos Akadémia 2016-ban külső tagjává választotta. Érdemei ismertetésében a zsinatkutatásban végzett munkája is helyet kapott.
9. Végül, de nem utolsósorban a projekt lezárult ugyan, de a munka nem: számos további kutatáshoz kaptunk és/vagy adtunk inspirációt.

V. Egyéb

A kutatócsoport tagjai részére egy belső adatbázist hoztunk létre, egymás tájékoztatása, segítése érdekében ide töltöttük fel a levéltári és könyvészeti anyagokat. Az adatbázis nem nyilvános, de a kutatási program lezárulása után is elérhető a résztvevő kutatóknak.

Budapest, 2017. május 30.

Balogh Margit
vezető kutató